

iskane sreče. Erotika je pisatelju nujna in prečesto neprijetna spremljevalka človekovega življenja, njene poti so neodvisne od naše volje, zato češče povzroča razklanost in nemir v človeku kot pa zavetje pred drugimi nevšečnostmi sveta. Sicer tako naziranje v literaturi ni novo, a pisatelj ga je izrazil z že toliko kultiviranimi odnosi med spoloma, da učinkuje sveže, prepričljivo in sodobno.

Slabe strani zbirke so redke. Kompozicija novel je le ponekod problematična. Pisatelju se je kot dobremu pripovedniku morda samo v noveli *Dekle s plaščem* zgodilo, da mu je miselno in izkustveno jedro boljše kot fabulativni okvir. Način Gradišnikovega pisanja je kljub zavzetosti za skrite čustvene vzgibe v človeku realističen, zato pa kar preseneti romantična slučajnost v partizanski noveli *Gozdna tišina*, ko Vinko, glavni junak zgodbe, tako nepričakovano naleti na ljubezenski sestanek med Lojzko in gestapovcem in prisluškuje njunemu razgovoru, kar pomeni v noveli edini ključ za razčiščenje dekletovega čudnega obnašanja. Zdi se, da je bilo pogostno citiranje v noveli *Pogubna sfrast mojega strica* avtorju le bolj zabaven eksperiment kot pa resen poskus originalne stvaritve; tudi humor v tej pripovedi ni živ, a drugačen skorajda ne more biti, zakaj pisatelj je kot umetniška osebnost, kakor jo kažeta obe dosedanji zbirki, preveč seriozen, temeljit in zahteven do samega sebe in do svojega dela in dosti premalo obešenjaški, da bi se mu površno, humoristično igračkanje z besedami lahko bolj prilagalo. Te slabosti pa same po sebi niso hude in niti ne bi bile niti toliko omembe vredne, ko ne bi ustvarjale neskladja z estetsko ravniyo celotne zbirke.

Na ovitku knjige je zapisano, da si Gradišnikovo pisanje »morda ne bo pridobilo ravno najširšega občinstva«. Moje mnenje je drugačno. Pisatelj je v svoje novele položil toliko splošno človeškega spoznanja in ga oblikoval s tako pristopnim izrazom, da bo njegovo delo pritegnilo tako načitanega razumnika kot preprostega bralca. Taka ugotovitev pa je za pisatelja lahko samo pohvala.

Jože Šifrer

ŽAROMETI V SEDANJOST

Žarometi so prvenec mlade pisateljice, ki jo sicer poznamo že nekaj let kot dobro in izvedeno prevajalko. In nemara si je ravno pri presajanju odličnih tujih tekstov — posebno ameriških — močno izostrila čut za učinkovitost živega pogovornega jezika, ki je poglavitna odlika njenega pisanja. V tem pogledu je Gitica Jakopinova napravila pomemben in prepričevalen korak: od *Veselega vetra* Filipa Kalana dalje nismo začutili take jezikovne osvežitve v slovenskem leposlovju, le da je vnesel Kalan v književnost živi pogovorni jezik današnjega izobraženca, medtem ko je Jakopinova vpeljala krajše prisekani, veliko preprostejši jezik ulice z izrazi in skladnjo, ki jih v pogovoru kdaj pa kdaj uporabljamo vsi, stalno pa verjetno karakterizirajo ljudi iz družbenega kroga, ki ga kaže roman, »socialistične prekupčevalce.« In prav ti ljudje so druga velika zanimivost *Žarometov*. V naši književnosti so nova prikazen. Toda videti je, da so risani po naravi; ta »zastopnik« Rudi Resnik, ki za neko naše izvozno podjetje nakupuje živino in pri tem po malem zase služi in tihotapi, »na-

* Gitica Jakopin: *Žarometi*. Založba Mladinska knjiga. Zbirka Školjka. Ljubljana 1962.

kupovalec« Bundič, njegov zaspani in zapiiti podrejeni, in pa idealni junak romana, šofer Tine, fant s čisto sedanostjo in preteklostjo, odličen strokovnjak, ki pa ga zastopnik socialističnega podjetja izkorišča prav tako brez misli, kot bi ga kateri koli kapitalist, ki kupčuje na svoj način. Najostreje je okarakteriziran Rudi Resnik, predstavnik uspešnega trgovca srednjih let naših dni, tip, kakršen je zrasel na robu naše družbene resničnosti. Pravzaprav ne zrasel, temveč obstal — kot fosil nekega drugega obdobja; sam njegov obstoj v današnjem svetu je osrednji moralni problem romana. Šofer s svojo plavalasno pozitivnostjo in neprepričljivo ljubezensko zamaknenostjo, ki bi jo komaj pripisali sicer tako trezno opazujoči pisateljici, je v vsakem pogledu bolj bled; vendarle tvori z Resnikom in Bundičem odlično trojico »mož s terena«, ljudi, ki jih tako pri nas kot v širokem svetu srečavamo vse pogostneje in ki so menda po sili razmer postavili na glavo vse utrjene pojme o življenjskih vrednotah kot so dom, družina, zakonska skupnost, odmera dela in počitka.

Knjiga je nekoliko zasopla pripoved o dveh zasoplih dneh zastopnika in šoferja. Vanju je vključeno bežno ljubimkanje, nekaj dobrih kupčij, preprečen pretep, ponesrečeno tihotapstvo z valutami, veliko posedanja po bifejih, drugih restavracijah in obcestnih gostilnah, predvsem pa prometni znaki, vonj po bencinu in ceste, ceste, kilometri, ubijajoči kilometri poti, ki jo mora prevoziti preutrujeni in izgarani šofer. In — kot nič presenetljiva, skoraj pričakovana nujnost — prometna nesreča s tragičnim izidom za šoferja. Prizor, ko se Resnik prepira s povzročitelji nesreče, hrvaškimi kosci na neosvetljenem lojtrnem vozu, sodi po dramatičnosti in živem realizmu med najmočnejše v knjigi; isto velja za semanji vrvež, kjer kupuje Resnik živino.

Gradnja romana je spretna, z učinkovito vpletenimi reminiscencami iz preteklosti, vendar ji manjka notranje ravnovesje. Vsi prizori do nesreče so nekaka ekspozicija, s pretresom ob nesreči se šele začena psihološko zanimivi konflikt v Resnikovi duševnosti, ki bi bil odlična snov za roman. Namesto tega pisateljica s Tinetovo smrtjo tako rekoč konča in Resnikovo reakcijo samo nakaže; tako je ostala na ravni bežne slike naše resničnosti, ni pa posegla globlje v moralno konstitucijo našega človeka in našega časa. Toda v to sliko je vperila v resnici močne žaromete.

Vendar pa ti žarometi bolj osvetljujejo, kakor pa grejejo. Skoraj si težko zamišljamo pisatelja, ki bi imel do svojih junakov tako malo prisrčen odnos, da bi jih, kot je to v našem primeru, neprestano označeval zgolj s poklicem, kot npr. »zastopnik«, »nakupovalec« in celo »šofer«. O velikih ustvarjalcih vemo, da so imeli toplo razmerje celo do svojih najbolj negativnih likov, obravnavali so jih z roditeljsko prizanesljivostjo in sočutjem do njihove človeškosti. Nemara je to nepotrebno in je v vsakem trenutku trezno ocenjevanje bolj po okusu današnjega človeka. V tem primeru ga lahko samo pomilujemo: navsezadnje ne more biti udobno, sedeti štiriindvajset ur na dan na sodnem stolu.

Rapa Šuklje